

Székelyek a Délvidéken – 1848

(Kivonat)

A felelős magyar kormány már az 1848. évi délvidéki harcok kezdete előtt, májusban segítséget kér a Székelyföldről is, annak ellenére, hogy Magyarország és Erdély uniója ekkor még nem befejezett tény, katonailag pedig a szebeni főparancsnokság, a General Commando nem fogadja el a magyar kormánynak az áprilisi törvények szavatolta főségét. A toborzás ennek ellenére sikeres, elsősorban Háromszéken és Csíkszéken. A háromszéki alakulatok augusztus elején érkeznek meg a Délvidékre, a csíkiak szeptemberben. Az első nagy tűzkeresztség szeptember 21. A csíkiak egy részét novemberben átirányítják Arad ostromához. A székelyföldi csapatok decemberben indulnak haza a déli hadszínterekről, januárban csatlakoznak BEM-hez, harcolni, illetve parancsára otthon tölteni fel soraikat.

*

1848 első hónapjaiban gyorsan terjedt a forradalom lángja. Európa nyugati felében szinte hetente újabb városokban lázadt fel a nép. Amikor ismételt elhangzott Párizsban a szabadság, egyenlőség, testvériség követelése, s ezt követte a király elűzése és a köztársaság kikiáltása, a polgári átalakulás iránti igény felgyorsult. A forradalmi átalakulást követelők sorában Bécs és Pest következett. Közép- és Kelet-Európában a társadalmi felszabadulás mellett igen fontos szerepet kapott a nemzeti függetlenség kivívása, megvalósítása módzatainak keresése. De jelentek azok az ellentmondások is, amelyek gátolták igazi kibontakozását.

A bécsi udvar csakhamar felismerte a nagyszerű lehetőségét annak, hogy az önálló Ma-

gyarország területén élő nemzetiségeket a szabadságukért harcba induló magyarok ellen fordítsa. Ez történt a szerbek, horvátok, szlovákok, románok esetében is.

A szerbek egyik csoportja 1848. március 17-én, 18-án és 19-én Pesten gyűlt össze, a József-napi vásáron, már a forradalom forró hangulatában, hogy megtegye első lépéseit népe érdekében. Az 1848. március 17-én készített jegyzőkönyv bevezetőjében meghatározzák tennivalóikat: „A pesti, budai és a magyar királyság minden vidékéről jelen alkalommal Pesten tartózkodó s egyéb szerbek, tekintetbe véve a viharerővel és feltartóztatlan gyorsasággal egész Európában nyilvánuló fontos jelenségeket, legszentebb kötelességüket teljesítve, ma, 1848. március 17-én [görögkeleti naptár szerint márc. 5-én] egybegyűltek, és erősen bizván a csász. kir. kegyben, mely a nemzeti óhajokat és szükségleteket felismerni és teljesíteni mindenkor kész volt, reménnyel és bizalommal a magyar királyság többi lakosai iránt, akik a legemberszeretőbb alapelveket megvédeni készeknek bizonyultak; meggyőződve általában a mai körülmények s különösen a szerb nemzet óhajainak és szükségleteinek fontosságáról – tanácskozáván, a következő határozatokat hozták:” Három pont következik, amelyek egységesen arra irányultak, hogy bizottságot alakítsanak, melynek tagjai „érett megfontolás alapján” készítik elő a szerbek követeléseit.¹

A bizottság március 18.-ra előterjesztette javaslatait, amelyeket 17 pontban fogalmazott meg. Ezekben a teljes függetlenséget, a szabad anyanyelv- és vallásgyakorlatot kéri az élet minden területén. Különös figyelmet fordítanak a nemzetgyűlésre, közművelődésre, követeik szabad megválaszthatására. Befejezésként még így fogalmaznak: „Hűség a királynak! A hazáért minden áldozat! A magyaroknak testvéri szeretet!”² A pozsonyi országgyűlésről már március 19-én a temesvári görögkeleti szerb püspök körlevelében arról értesíti híveit, hogy a jobbágság megszűnt.³ Végrehajtását egyre jobban sürgetik.

A következő napokban még jobban felgyorsulnak az események. Március 21-én meg-

kezdik az újvidéki nemzetőrség megszervezését. Ugyanezen a napon Bécsben is az egyetem szláv hallgatói üzenetet küldenek a korabeli újságokban vagy más módon is a horvátországi, szlavóniai, dalmáciai testvéreikhez. A nemzeti öntudat, a szlávtság egységére való törekvés növekedése bizonyoságként olvasható közleményük első részében: „Noha mi szlávok a császárság lakosainak felét képezzük, mégis minket nyomtak el és üldöztek az idegenek, mint egyetlen nemzetet sem.” Kérik, hogy most keljen fel a nemzet, és vívja ki szabadságát: „most vagy Isten tudja, mikor. Ezért kelj fel szegény nemzet, és nyilvánítsd óhajodat az uralkodó előtt. Tegyétek ezt és szabad nemzet lesztek!” Mintegy 3000 Bécsben tanuló szláv diák nevében emeltek szót, illetve szóltak a szláv népek érdekében.⁴ Ekkor már a nemzeti szabadság követelése mellett elhangzott a magyarellenes megnyilatkozás is: „Tudjátok-e, hogy mi a *szabadság nemzet nélkül?* Test lélek nélkül; halva született dolog. Mi azonban az élő szabadságot akarjuk. Hát nem tudjátok, hogy Pozsonyban a halott szabadság nevében, nemzeti nevünket, nemzeti színeinket és nyelvünket stb. meg akarják semmisíteni?”⁵

Idejekorán megjelentek az úgynevezett „kabátos izgatók” is, akik elsősorban a magyarság ellen próbálták irányítani a szerbek figyelmét, és szenvedélyesen bizonyították, hogy minden rossz a szabadságáért oly sok áldozattal küzdő magyarságtól származik. Erősítő hatásuk van a gyűlöletkeltéshez a nyilvános megmozdulásoknak. Elégetik „a magyar nyelven szerkesztett, és egyházakban őrzött anyakönyveket”. Óbecsén 1848. április 24-én „reggel 6 órakor, mise után hasonló merényletet követtek el a magyarság ellen”. A nép lázongását olyan beállítással igyekeztek elérni, „mintha szerb atyánkfiai vallását és nemzetiségét a magyar nemzet eltiporni szándékoznék”.

Elárasztják a vidéket szerb hírlapokkal: elsősorban az óhitű papságnak, egyes vezetőknek, községek lakóinak ingyenesen küldve.⁶ A papok különös erővel tudják fokozni napról napra a magyarok elleni hangulatot. Csak sejteni lehet egyelőre, hogy háttérben a bécsi udvar megbízottjai intézkednek, sőt pénzzel is támogat-

ják a mozgalmat. Amikor a szerbek az újvidéki gyűlésre készülnek, már a fegyveres harcra is szó esik. „Legyetek arra is készek, hogy mindazt, amit a nemzetgyűlés elhatározott, azt tegyétek örömmel magatokévá, s ha kell, hajtátok végre erővel, s ha kell, fegyveres kézzel is”.⁷

Egyre több helyről hallani a volt jobbágyok erőszakos föld- és erdőfoglalásáról. De nem fizették ki a bérleteket és az adósságokat sem. Más helyeken izgatnak a törvények, az alkotmányosság ellen, a békét és rendet akarják felborítani. Mindezt sikerrel fordítják a magyarság elleni hangulatkeltésre. A húsvéti ünnepek is „Nagykikindán néplázadás által meggyaláztatt”. Hiába hangzik el, hogy halállal büntetik a lázadókat, az inkább fokozza a közhangulat rosszabbra fordulását.⁸ A belügyminiszter úgy próbálja elejét venni a helyzet további romlásának, hogy a Szerbiából ingyenesen érkező újságok terjesztését betiltja.⁹

A szerbek kezdetben történelmi múltjukra hivatkozva hangoztatják jogaikat. „Világszerte tudva van: hogy a szerbek a magyar testvérek és törvényes királyaik által behívtak még IV. Béla és a tatár pusztítás idejétől fogva, Zsigmond, Albert, Mátyás és Ulászló... Ezen beköltözésnek következő feltétele vala: hogy a szerbek tartoznak ezen hazát a közös ellenség ellen erős karjaikkal megvédeni”.¹⁰

A további követelések során a karlócai hitközség a szerb vajdaság felállítását kéri; ezt támogatja a határőrség is.¹¹ A határőrezredekről azt is közlik, mintegy fenyítésként, hogy a nemzetiség és anyanyelv ellenségeivel szemben 150.000 katonát is ki tudnak állítani a már harc-téren lévőökn kívül.¹²

A viták, a gyalázkodások, rágalmak sokasága, a vallás és nyelv üldöztetésének hangoztatása folyamatos előkészítést jelent a fegyveres felkelésnek. Másrészt, magyar részről a KOSSUTHÉK álláspontjának hajthatatlansága, az „Ezesetben a kard fog dönteni”, hasonlóképpen nem nyújthatott lehetőséget sem egy jobb kibontakozásra.

Minden előzetes figyelmeztetés ellenére 1848. május 13–15-én Josef RAJAČIĆ metro-

polita Karlócára összehívta a szerb nemzeti kongresszust, amelyen a magyarországi szerbekben kívül fegyveres szerbiaiak is részt vettek, s amelyen kimondották az autonóm szerb vajdaságot. A kongresszuson 2–3000-en gyűltek össze, és határoztak a magyarországi szerbek nevében. RAJAČIĆ metropolitát pátriárkává, Stevan SUPLJIKAC ezredest vajdává választották.

Az itt hozott határozatok 3. pontja: „Szerémség, Bácska a becsei kerülettel és a csajkás zászlóaljjal, a Bánság a határőrvidékkel és a kikindai kerülettel szerb vajdasággá nyilváníttassék.”¹³

A szerbek továbbra is toborozták a katonákat, jelentős mennyiségű fegyverre tesznek szert. A gyűlés után rövid idő alatt vagy 20000 délvidéki szerb állott készen a harcra, többnyire határőrökből, akik jól képzett katonák, hisz korábban rendszeres kiképzésben részesültek. Hozzájuk csatlakoztak mintegy 10–12000-en szerbiai önkéntesek Stevan KNICANIN ezredek vezetésével. Ennek eredményeként a fegyverben álló szerbek ötszörös túlerőben voltak az ott állomásozó magyar katonákkal szemben. A magyarok ráadásul még fegyverhiánnyal is küszködtek.

A karlócai eseményeket követő napokban világossá válik, hogy fegyveres összecsapás nélkül nem oldható meg a szerb kérdés.

A magyar kormány 1848. május 16-án határozatot hozott, hogy Szeged tájékán és az alsóbb vidéken „12000 főnyi sorkatonaságból álló tábor alakíttassék”. Sürgetik a korábban ígért három magyar ezred külföldről való hazatérését, valamint a kiképzésben részesült székely ezredek Délvidékre nozsgósítását. „A székelyek közül, kik Magyarország védelmére ... szívvel és lélekkel jönnének, legalább két ezred beküldessék”.¹⁴

Korábbi kisebb összecsapások után 1848. június 12-én Karlóca környékén elkerülhetetlen a háború. Több helyen is magyar tábor létesül. Július 14-én a szerb felkelők fontos támaszpontját, Szenttamást sikertelenül támadják; ugyanez történik augusztus 19-én.

A magyar kormány határozatának megfelelően megkezdik a székely csapatok toborz-

sát a szegedi táborba. BATTHYÁNY Lajos miniszterelnök május 22-én közli az osztrák vezetéssel, hogy felszólította a székely ezredeket táborba gyülekezésre, mivel egyelőre nem számíthat az olaszoknál harcoló katonák hazatérésére.¹⁵

A felszólítás május 26-án az Erdélyi Híradóban is megjelenik, május 19-i keltezéssel. BATTHYÁNY kitér annak magyarázatára, hogy miért hívja már az unió megvalósítása előtt harcba a székelyeket. „Bár a két testvérhonnak tettelegesen egyesülése, melyet legforróbb vágyunkként öröklénk őseinktől mindeddig meg nem történt is, elvileg azonban elfogadva, kegyelmes urunk, királyunk változhatlan szavával szentesítve van. Ezért mint Magyarországnak első független miniszterelnöke és ideiglenes hadügyminisztere bízva a vitéz székely nemzetnek világszerte elismert rendületlen harcoságában s magyar testvérei iránti ingadozatlan szeretetében, hivatalos tisztelnél fogva, saját felelősségem alatt, sietek önöket felszólítani, hogy miként erről az erdélyi főhadi kormányzót már értesítettem, addig is, míg a rendelkezemre fölséges urunk királyunk jóváhagyását pótlólagosan megnyerném, e levélem vételével tüstént Magyarországba, a Szeged tájékára telepítendő elhatározott 12000 fegyveres katonaságból állandó táborba siessenek.”

BATTHYÁNY annál is inkább Erdélybe küldhette e felhívást, mert már az április 11-én szentesített törvény alapján a Magyarországon állomásozó császári királyi katonai egységeket sem Bécsből irányítják, hanem az új magyar kormány szabja meg teendőiket.

BATTHYÁNY „számos nyomtatványban” igyekezett eljuttatni felhívását a Székelyföldre. Mivel népgyűléseken szándékozott ismertetni, ezért a csíkszentgyörgyi születésű tisztet, GÁL Sándort és KLAPKA Györgyöt azzal bízta meg, hogy a székely városokban ismertessék az oda összegyűlt néppel. A két tiszt mellé csatlakozott még HAJNIK Károly miniszteri tisztviselő is.

Olyan közlés is megjelent, amely egyenesen KOSSUTH Lajosnak tulajdonítja a megbízottak küldését. „Ilyen pár követet küldött az országgyűlés és KOSSUTH Lajos a székelyek

közé GÁL Sándor és KLAPKA György személyében.”¹⁶

A három küldött május 23-án már Kolozsvárra érkezett, de a kormányzónál még nem jelenkezett. Az erdélyi országgyűlésre készülőkormányzó, gróf TELEKI József „figyelmező szemek” jelentése nyomán tájékozódott ottlétükről, s eljárásukat értetlenül fogadva, a székely tiszteket is értesítette a különböző városokba tervezett útjukról. Felhívta arra is a figyelmet, hogy „szemmel tartsák” őket, és tetteikről pontosan tájékozottassák. Még a szebeni, PUCHNER vezette katonai fővezérrel is közölte érkezésüket.¹⁷

Mindez számos akadályt is jelentett a küldötteknek feladatuk sikeres végzésében. Május 24-én Marosvásárhelyen már nagy tömeg előtt tartották meg első gyűlésüket. A város főbírája jelentésében arról ír, hogy HAJNIK Károly, GÁL Sándor és KLAPKA György du. 3 óraker a városba érkezve bemutatták megbízólevelüket, ezért „összehívta a tanácsot és népet, felolvastatta és megmagyaráztatta a miniszterelnöki felhívást, s az lelkesedve fogadtatott”.¹⁸ Ezen a gyűlésen 6000 székely jelent meg, de a szervezést még nem lehetett megkezdeni, mert az erdélyi Gubernium tiltakozó keze már ide is elérkezett.¹⁹

Arról is szól a jelentés, hogy a következő nap HAJNIK Károly Nagyszebenbe, a két fiatal tisztt pedig Székelyudvarhelyre távozott.²⁰ HAJNIK Károly Medgyesen átadta PUCHNER császári tábornoknak a miniszterelnök levelét, Szebenbe érkezésekor mégis letartóztatták, mivel nem tudott kellően elfogadható iratokat felmutatni ellenőrzőinek, s csak a kormányzó közbenjárására bocsátották ismét szabadon, hogy Kolozsvár felé vehesse útját.

GÁL Sándor és KLAPKA György Székelyudvarhely felé igyekeztek Székelykeresztúron csíki törzstisztekkel találkoztak, akiket a General Commando elé idéztek Nagyszebenbe. Őket is próbálták táborba állásra biztatni, de eredménytelenül. Feljegyezték azt is, hogy Nagyalambfalvára érkezve, SEBESI István házában a „falu értelmesebb székelyei előtt lelkes beszédet tartott” GÁL Sándor, s azután a magyar vezényleti könyvet is osztotta a nép között.²¹

Székelyudvarhelyre érkezve is tapasztalhatták a korábban említett kételkedés idáig ható eredményét. „Székelyudvarhelyen egyenesen a csendőrbizottmány elé vezették a miniszteri küldötteket”.²² Udvarhelyről így sietve távozniuk kellett.

Azzal a reménnyel érkeztek Háromszék-re, hogy végre semmilyen akadály nem nehezíti a gyűlések megtartását és a felhívások szétosztását. Úgy tervezték, Sepsiszentgyörgyön tartanak legelőször népgyűlést. Küldetésük célját tudatták az akkori királybíróval, PETRICHEVICH HORVÁTH Alberttel, azonban – még ilyen kis mozzanatot is feljegyezték – ő eléggé kelletlenül fogadta, hisz, bár ebéd előtt érkeztek hozzá, ebédre nem marasztotta, mely „a vendégszerető székely népnél különös nemtetszés jele”.²³

JAKAB Elek a sepsiszentgyörgyi hívős fogadtatást azzal magyarázta, hogy a királybíró bizonyos óvatosságból tartózkodott a küldöttektől. „Az illetők várják be... míg a katonaság előjáróitól felszólítatják, s akkor ők is eljárhatnak megbízatásukban a katonai fegyelem sértése, a lecsillapult kedélyek ismét fölzaklatása nélkül”.²⁴ A „fegyelem sértése” és a „lecsillapult kedélyek ismét felzaklatása” arra vonatkozott, hogy 1848. április 25-én a 2. székely gyalogezred első zászlóaljának négy századát Uzonba hívták, hogy Brassón keresztül Nagyszebenbe vagy környékére vezényeljék. Ezt GÁL Dániel ügyvéd, az illyefalvi néppel felvonulva, megakadályozta, sőt, a több mint 1500 fegyvert is lefoglalta, és Szentgyörgyre szállíttatta.²⁵

KLAPKA György betegsége miatt nem vett részt a következő napokban összehívott népgyűléseken, hanem három nap múlva visszatért Pestre.²⁶ A továbbiakban Háromszéken és Csíokban GÁL Sándor egymaga szervezte a gyűléseket, tartott beszédeket, juttatta el a résztvevőkhöz a magyar miniszterelnök üzenetét.

Időközben Bereck városába is eljutott a felhívás szövege, amelyet június 3-án „esküdtgyűlés”-en közöltek, ahol a „szónok HANKÓ András” volt. A városi jegyzőkönyv 36. lapján írt ismertetőben „a Fenséges magyar miniszterium

elnöke Gr. BATTHYÁNY Lajos ő nagyméltóságának múlt hó 18-án költ a nemes Székely nemzethez intézett" felszólítását mutatták be. A „szabadságot némely elpártoló nemzetek megbosszulván, a magyar nemzet ellen hadat izentek ... melynek következtében kéri a miniszterelnök ő nagy méltósága, hogy a világszerte elismert harcias székely nemzet magyar testvéreihez s királyához megmutatott hűségéből kifolyólag a legnagyobb vésszel fenyegetett magyar testvérhonnak 12 ezer fegyveres néppel a szegedi vidékre lehetőleg segítse fel... Ezen felszólítás igen érzékenyül elfogadtván – nemzetünk, valamint őseink a hazáért áldoztak, úgy jelenleg most is a haza érdekét magunk előtt hordván a testvériséget forró érzéssel pártolni kívánjuk, s utolsó csepp vérig a magyar nemzet érdekét védjük”.²⁷

GÁL Sándor még Sepsiszentgyörgyön megismerkedett BÍRÓ Sándorral, a rétyi pappal, aki azonnal segítségére sietett. Közösben vettek részt a kézdivásárhelyi gyűlésen. Itt a vezetők is, a nép is nagy lelkesedéssel fogadták a BATTHYÁNY miniszterelnök üzenetével érkező GÁLT. A biztató szónoklat hatására az összegyűlt tömeg arra bírta az újonnan alakított nemzetőrség alezredesét, jelentse ki, hogy hozzá is elérkezett a felhívás, és a századokkal már közölte: készenlétben álljanak, hogy az első parancsszóra indulhassanak a szegedi táborba.²⁸

A felhívás általános lelkesedéssel fogadtatásáról bővebben is megismerkedhetünk, ha egy keveset még időzünk a háromszéki eseményeknél.

A kézdivásárhelyi gyűlésen FÁBIÁN Dániel, a város református lelkésze közölte, hogy a székelyek harcolni fognak, nem engedhetik „Magyarországot a veszedelemre tovább kitéve maradni”.²⁹

GÁL Sándor Kovásznán is tartott gyűlést. „Több ezren jelentek meg minden rend- s rangúakból; végre GÁL Sándor is SZENTKATOLNAI CSEH Sándor négyes előfogatos csinos batárjával megérkezett; a csinos fiatal magyar huszárhadnagy díszöltönyében lépett fel a fenékkal felfordított kád tetejére, mely a piac közepén a szónoki széket képezte, a honfias érzelmű, tüzzel teli és lelkesítő beszéd megragadta a

népet, dörgő éljen harsant el a beszélő fölött, s tisztelet jeléül ezer fehér kendők lobogtak feléje. Ezután CSEH Sándor, SÜKÖSD Samu és B. [ÍRÓ] S. [ándor] tartottak lelkesítő beszédeket a szabadság érdekében”.³⁰

A háromszékiek lelkesedését bizonyítja, hogy csupán Orbaiszékben a kovásznai gyűlés után a majdnem szomszéd Zágomban is nagy tömeg várta GÁL Sándort, de mivel oda nem juthatott el, a község lakói nemtetszésüket is kifejezték.³¹

A Kolozsvári Híradó arról írt, hogy „Háromszék egy mozgásban levő nagy táborot képez, ugyanis a katonaság gyakorlatozik”.³²

Sepsiszentgyörgyön a korábbi kellemetlen fogadtatás ellenére május 28-án mégis megtartották a népgyűlést. A város és a környék lakói kitörő lelkesedéssel fogadták a felhívást, s készek voltak a hadbavonulásra. EGYED Ákos közli, hogy itt mondták ki feltételként, a nemesség is csatlakozzék a táborhoz, ahol jobbágyok, katonák nagy számmal gyülekeznek.³³

Külön is meg kell említenünk, hogy a már említett rétyi református tiszteletes, BÍRÓ Sándor, aki egy év múlva a Csíksomlyón megjelenő Hadi Lapot szerkesztette, a háromszéki nép lelkesedését látva, saját falujában megszervezte a táborba induló katonaságot. Erről BATTHYÁNY Lajos miniszterelnököt is értesítette. Közölte, hogy 600 főből álló kis falujában 120-an készen állnak a táborba indulásra. Lelkesítő szavai hatására a 12–13 és 60–65 éves gyermekek és öregek is vállalták a táborba szállást.³⁴

GÁL Sándor gyűlést tartott Szentkatolnán és Alsócsernátonban is.³⁵ Emlékezetes az alsócsernátoni gyűlés. GÁL Sándor Pestre visszatérte után írt jelentésében számolt be újáról. Alsócsernátonról azt írta, az összegyűltek kijelentették itt is, hogy minden rendűek együtt vegyenek részt a segítő táborban.³⁶

A magyarországi jobbágyfelszabadítás híre rövid idő alatt Háromszékre is eljutott. A lakosság itt is igényelte megvalósítását. Az alsócsernátoni gyűlésen jelentette be az uzoni PÜNKÖSTI Gergely, későbbi honvéd őrnagy, aki induláskor maga vezette katonáit a szegedi

táborba, hogy a elhatározták robot megszüntetését. Ez a közlés azt eredményezte, hogy a jobbagyok tömegesen irakoztak fel a katonák közé.³⁷

A felhívás, a küldött lelkesítő beszéde, a helyi vezetők támogatása, nemkevésbé a robot hamarabbi eltörlése, mint azt az erdélyi országgyűlés kimondta volna, jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy Háromszéken rövid idő alatt mintegy 5000-en irakoztak a táborba indulók közé.³⁸

GÁL Sándorról személyesebbet is feljegyeztek háromszéki tartózkodása idején. Alsócsernátonban „a magas műveltségű, szelíd, nyájas és kedves BENKŐ Polixeniában egy elvállhatatlan szerelmű, örömei- és bánataiban vele osztozó s külföldön őtet soha el nem hagyó, hű arát szorított örökre kebelére”.³⁹

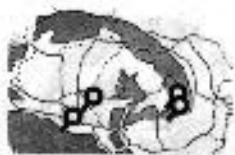
A háromszéki sikeres gyűlések után Csík következett. KLAPKA György úgy emlékezett, hogy amikor BATTHYÁNY Lajos miniszterelnök felkérte őket székelyföldi útjukra, kitért arra is, hogy „Csíkban a népet a magyar kormány ellen bujtogatják”, ezért is szükséges a népgyűlések tartása, és a seregbe szerveződés szükségességének bizonyítása. Ennek ellenére Marosvásárhelyen úgy döntöttek, hogy nem ők, hanem egy küldöttség indul Csíkba a felhívást ismertetni.⁴⁰ GÁL Sándor június 14-én és 15-én mégis részt vett a Csíksomlyóra összehívott népgyűlésen. A Kolozsvári Híradóban június 15-i keltezéssel így számolnak be róla: „14-én Somlyón a közháznál előlegesen nyíltan conferentia tartaték, amelyen megjelenő miniszterelnöki biztos, GÁL Sándor polgártársunk zajos és szűnni nem akaró éljenzésekkel fogadtatott. Ma pedig 5-6 ezerre menő néptömeg hullámozott a szerzetesek zárdája s közház közötti téren... a tér közepére helyezett szószékre GÁL Sándor polgártársunk és rokonunk állván, küldetéséről értesítette a gyűlést, s beszédje mindenütt, hol ő flge a nádor és miniszterium előfordult, sűrű éljenzés és lekesültség kitörő zajába merült”.⁴¹ Az első, Háromszéken tartott gyűlésekhez képest Csíksomlyón már felolvasták V. Ferdinánd Innsbruckból küldött jóváhagyását is a május 19-i felhíváshoz, amelyre korábban utaltunk. A

jegyzőkönyvbe azt írták: „Csík az elrendelt táborszállásra mindig készen áll ... a primorrend önkéntes ajánlása alapján elhatároztatott, hogy minden eddig létezett rendi különbség nélkül a törvényhatóságnak valamennyi polgára, nem csak néhány ezren, hanem mind fejenkint sietendnek a legnagyobb készséggel fegyvert fogni s ugyanazon egy nemzeti zászló alatt táborba szállandók utolsó csepp vérikig harcolni azok ellen, akiknek ellenséges fellépései által királyunk Őfelsége trónját, magyar Hazánkat s a magyar nemzetiséget veszély fenyegetné”.⁴²

KLAPKA György fennebb említett jelentésében összefoglalta erdélyi útjuk tapasztalatait. Megállapította, hogy „egy-egy zászlóalj mindhárom székely ezredből kihívható Magyarországra”, a többieknek helyben kell maradniuk az ottani rend fenntartásáért. Továbbá azt is közli, hogy akár 10-12 újabb zászlóalj is rövid idő alatt megszervezhető volna. Ajánlatot tesz a vezetőkre is. Háromszéken fővezéremek DOBAI Károlyt, a 2. székely gyalogezred ezredesét, helyettesének GÁL Sándort ajánlja.⁴³

A Délvidékre érkező katonák fogadására az előkészületek már június 11-én megkezdődtek. SZEMFRE Bertalan belügyminiszter értesítette a déli vármegyék vezetőit a kormánybiztosok kinevezéséről. Közli, hogy „Azon elszakadási szándék, melyet az ország déli határain előidézni a bujtogatók folytonos igyekvése volt, újabb tudósítások szerint tetteleges lázadásra fajult ... Ennélfogva Szeged város táján nagyobb számú nemzeti őrsereg és katonaság fog táborba szállítani, és a köröskörül fekvő megyékben alkalmaztatni, melynek ellátásáról helyben és útközben gondoskodni szükséges”.⁴⁴

Időközben, június 22-én Kolozsvárra is megérkezett a nádor és hadügyminiszter parancsa, melyben azt közlik gróf TELEKI József kormányzóval, hogy a nélkülözhető sorkatonaságból és a fegyveres székelységből, valamint a román határőrezredből is néhány zászlóalj katonát a szegedi táborba indítson. A kormányzó az első és a második gyalogezredből egy-egy zászlóaljat, a székely huszárezredből egy osztályt jelölt ki. Mozgósította a naszódai román gyalog-

ezred katonáit is, ők azonban később megtá-
dadták az engedelmességet a magyar kormány-
nak.⁴⁵

A hadvezetés kormánybiztosokat is kije-
lölt a hosszú út előkészítésére. Az 1. székely gya-
logezredhez gr. LÁZAR Lászlót, a 2.-hoz gr.
MIKES Jánost és BERDE Mózeset. Az elő-
készítési rendeletet június 21-én keltezték, s a
Kolozsvári Híradó közléséből ismerjük, hogy a
2. székely gyalogezred zászlóalj július 23-án
már Kolozsváron tartózkodott. A tudósítás azt is
közölte: „Ha ki a városon átment székely véreinket
látá, lehetetlen, hogy két dolog fel ne ötlött
volna szívében... Egyik, hogy ruházatjok por és
izzadság miatt jobbra leszakadozva, izmos
testök (mert hiszen egy-kettőn kívül az egész
zászlóalj 20–40' év közötti férfiakból állt) ren-
detlen életmód és fáradtság miatt szerfelett meg-
rongálva, összeesve van. Nem is csuda. Három
hónapja, hogy vármegyéről vármegyére, hely-
ségről helységekre járnak. Nincs éj, nincs nap: ha
baj van, nekik menni kell”.⁴⁶ Ez a háromszéki
zászlóalj július 30-án Nagyváradon keresztülha-
ladva Szolnokig gyalogolt, ahol hajóra szállt, s a
Tiszán, Szegeden át a kijelölt helyre érkeztek.⁴⁷

Sepsiszentgyörgyről 1848. július 26-án
egy osztag székely huszár is elindult Szeged felé
br. MARCIANT Ferenc kapitány, osztályparancs-
nok vezetésével, aki később az ellenség táborába
szökött.⁴⁸ A piactéren felsorakoztatott katonákat
SOMBORI Sándor ezredes buzdító beszéddel
búcsúztatta: hősi helytállást kért tőlük a harcok-
ban. A tudósító N.S...r [NAGY Sándor] azt is
megemlíti, hogy a búcsúztató tiszt a már ron-
gyolódó öltönyeik helyett újat ígért, kivéve a
csákokat, mert „azok az ellenség fejében vannak,
de reményem ... elveszik önök. „Elvesszük” lón
a harsány felelet”.⁴⁹ Ezen huszárok a következő
nap, július 27-én Hídvégen pihentek. Gróf NE-
MES Ábrahám megvendégelte őket, s még min-
denik legénynek 20, a tizedeseknek 40, az
örmestereknek 60 ezüst krajcárt adott. Az itteni
pihenés alatt történt, hogy néhány katona az Olt-
ban fürdött, az egyik ifjú a vízbe fulladt.⁵⁰

A háromszéki huszárok augusztus elején
már Verbász mellett táboroztak. A délvidéken

tartózkodó katonák között számos háromszéki
tisztelet találhatunk. Egyik része a 2. székely ezred
zászlóaljával érkezett, mások más alakulatokkal
jutottak oda. Meg kell említenünk jónéhányuk
nevét: Rétyről származott ANTOS János honvéd
ezredes, a sepsiszentgyörgyi ACHERMANN
Ferenc ezredes már májustól a Délvidéken tar-
tózkodott, AULICH Lajos a háromszékiekkel
vonult a táborba, Baróton született BEKE Gyula,
szintén innen indult ifj. BEKE József honvéd
ezredes, aki a Délvidékről hazatérve Háromszék
katonai parancsnoka lett. Sepsiszentgyörgyi
DACZÓ Zsigmond honvéd őrnagy, aki a követ-
kező évben a segesvári csatában halt hősi halált.
Papolcon született KISS Sándor honvéd ezredes,
BEM altábornagy bizalmi embere, később hő-
siesen harcolt a Tömösi-szorosban az oroszok
nyári betörésekor. Uzoni PÜNKÖSTI Gergely,
akinek nevét már az alsócsernátoni gyűléssel
kapcsolatban említettük. Hősiesen harcolt SÁ-
ROSI Ferenc honvéd őrnagy, a bibarcfalvi SZA-
BÓ Ferdinánd alezredes, a kézdivásárhelyi
SZÁSZ Dániel őrnagy és TÖRÖK József alezre-
des. Béla falvi TUZSON János, aki hazatérve a
következő évben már a háromszéki csaták végén
BEM altábornagyot kísérte moldvai útjára.⁵¹

A csíki zászlóalj augusztus 14-én indult
Szeged, illetve a délvidéki harcterek felé. 22-én
eljutottak Balázsfalváig, 23-án Alvincen esküde-
tek fel a magyar alkotmányra.⁵² Alvinci tartó-
zkodásuk idején ruházatukat a gyulafehérvári
katonai raktárakból kicserélték. Eskütelükről
megjegyezték, hogy az fekete-sárga zászló alatt
hangzott el, a vezényszó is német volt. Ezt szok-
ták meg a katonák, tisztek. Még nem hasznosí-
tották a GÁL Sándor ajánlotta vezényszavakat:
Vállhoz! Tisztelegj! Jobbra át! Igazodj! Indulj!
stb., amelyek még ma is használatosak. Útjukat
tovább is követni tudjuk: Bencenen és Zsíl-
mezőn két század ideiglenesen maradt, esetleges
támadás megelőzésére; szeptember 8-án Radnára
érkeznek, és részt vesznek az ottani Mária-bú-
csún, Arad, Bánátkomlós, Kikinda, Bród érin-
tésével Óbecse a következő állomásuk. Óbecsé-
ről MAGYARI Ferenc az 5. és BORSOS Ignác a
6. század parancsnokainak vezetésével a csíki

katonákat Aradra, a város felügyelésére vezényelték, akik később visszatértek a Délvidékre. A többi század szeptember 14-én Verbászra érkezett. Érkezésükkor a délvidéki táborban tartózkodott MÉSZÁROS Lázár hadügyminiszter is, aki a hősi múltat példaként említve, köszöntötte a csíki katonákat.

Verbászon találtak az augusztus elejétől ott állomásozó háromszéki honvédekkel. Itt táborozott a huszárezred is az angyalosi FORRÓ Elek ezredes és csíkbánkfalvi KERESZTES Imre, a későbbi őrnagy vezetésével. Állomáshelyük Feketehegy (Feketics).⁵³

Arról is írnak, hogy Csíkból egy másik század Szászrégen közelében Petele felé augusztus 18-án szintén a délvidéki táborba indult.⁵⁴ Hírt közölnek továbbá, hogy a csíki gyalogezred nőtlen tagjait Bukovára irányították.⁵⁵ Később a csíki századokat más helységekre osztották be: az 5.-et Feketics megszállására, a 6.-at pedig Versecz védelmére. A többi négy század Verbászon tartózkodott.⁵⁶

A Csíkból induló zászlóaljkat MÓRICZ József százados, későbbi alezredes vezette, aki Ausztriából került a csíki határőrezredhez. Őt SCHUSTER József főhadnagy helyettesítette. Ismerjük azt is, hogy az induló hat század mely falvak katonáiból formálódott, és kik voltak parancsnokaik. Az 1. század Kászonújfalú és Csíkkozmas katonáiból alakult, amelyet NAVRACZKI Károly százados vezetett. A 2.-ban csíkszentimrei és csíkszentgyörgyi katonák voltak, vezetőjük a csíkszentdomokosi KEDVES Lajos százados. A 3.-ban csíksomlyóiak és szépvíziei voltak, vezette PÁL Vilmos (?). (Bizonyára a gelencei PAP Vilmosról van szó, aki 1848 tavaszán alezredes volt a csíki ezrednél.) A 4. század csíkrákosí és csíkszenttamási határőrökből állott, vezette KISS Antal főhadnagy, később a háromszéki 85. zászlóalj parancsnoka volt. Az 5. század gyergyóújfalviakból és gyergyószentmiklósiakból, a 6. gyergyóalfalviakból és ditróiakból alakult – vezetőikről már korábban írtunk.⁵⁷

A háromszékieken és csíkiakon kívül a táborbagyújtás Székelyudvarhelyen is megkezdődött. Fel is irakoztak ötvenen, de „sem foglaló,

sem gúnya, sem zsold, sem ami a legfőbb, tanító katonatiszt nem volt”. A későbbi felhíváskor 56 önkéntest írtak fel P. HORVÁT Dániel szervezésére.⁵⁸ Marosszéken százával jelenkeztek a táborba, fel is vették a 20 forint foglalót. Aranyosszéken is lelkesedéssel fogadták a felhívást.⁵⁹

A táborba érkezés után kisebb csatákban már részt vettek a csíkiak és a háromszékiek, de az igazi nagy tűzkeresztségre szeptember 21-én került sor, amikor magyar csapatok immár harmadszor támadták az újvidéki Szenttamást. A századokat a BECHTOLD parancsnoksága alatt szervezett EDER dandárába osztották be. A székelyek ottani életéről, csatáiról viszonylag keveset tudunk, ezért egy-két eseményt külön is megemlítünk.

A szenttamási csata idején MÓRICZ József éjjel 2 óraker azzal bízta meg a csíktaplocai SALAMON Károly főhadnagyot, hogy egy fél századdal közelítse meg az ellenség hadállásait, és tájékoztatójuk elhelyezkedéséről és erejéről. A szerbek azonban észrevették, és a sáncknál golyózáppal fogadták. A ködben pontosan nem láthattak, így a vaktában kilőtt golyók a hátrább elhelyezkedő KEDVES Lajos századában tettek nagy kárt. SALAMON Károly csapatának sikerült visszavonulnia, majd 7 óraker kezdődött a tüzérségi harc. Csíki katonákat rendelték 52 ágyú fedezésére. A jól célzott ágyúgolyók rombolják Szenttamás védősáncait, s amikor az előrenyomuló csíkiak már-már elfoglalják az ellenség hadállásainak egyik részét, s a győzelmet biztosíthatják volna, visszavonulási parancsot kaptak. Hátrálás közben 12 katonájuk elesett, a Szilásról származó, de a csíkiakkal harcra induló KRASZNAY Pál hadnagy, későbbi honvéd őrnagy megsebesült, s INCZE nevű menasági katona jobbkarját veszítette.

Szenttamás elfoglalása a harmadszori, erős támadással sem sikerült.⁶⁰ KISS Antal emlékezete szerint a csíkiak elérték a Ferenc-satorna vonalát. Azonban nem tudtak áthaladni rajta, mert a szerbek a vízi szállítóeszközöket, amelyeket már korábban előkészítettek erre a célra, elsüllyesztették.

A csíki katonák újabb feladata az volt, hogy elfoglalják Ókéralfvát. Innen meg tudták

akadályozni a Temerinben és Újvidéken gyülekező szerb csapatok előnyomulását. Később Futtakon a gyergyóiak állították meg a szerbek átkelését a Dunán, majd az 5. század katonái Feketicse a Verbászon állomásozó magyar katonákat fedezték. A 6. század Versecet mentette meg. Később, október 9-én szintén Ókérfalván olyan ellenséges csapatot semmisítettek meg, amely utánpótlást szállított a szenttamásiaknak. A csatában sok szerb halt meg, a csíkiak 10 mállás szekeret, 30 lovat zsákmányoltak, és sok foglyot ejtettek.⁶¹

A székely katonák novemberig újabb csatákra készülve, kisebb összecsapásokban részt vállalva, a Délvidéken tartózkodtak. A csíki zászlóalj négy százada november elején Futtakon a Duna réveit őrizte, s a „sajkákon átnyomulni akaró szerbiánusokat mindannyiszor és sok veszteséggel verték vissza”. A hat század később a verseczi vonalon állomásozott. BORSOS Ignác és SZÉKELY Elek hadnagy megakadályozták BLOMBERG árulását, majd az Alibunár felől támadó szerbeket Langendorfnál szétverték. BORSOS kapitányt és hős társait maga KOSSUTH is elismeréssel köszöntötte bátor helytállásukért. Rövid idő után BORSOS Ignácnak búcsúznia kellett csíki századától, mivel DAMJANICH János honvéd tábornok mellé osztották be.

November közepén a csíki zászlóalj hat századát Aradra vezényelték, ugyanis október 5-én a császári őrség megtagadta az engedelmességet a magyar kormánynak. Itt harcoltak a háromszékiek is. Az első időszakról azt jegyezték fel, hogy a második századot a SALAMON Károly főhadnagy segítette KEDVES Lajos vezetésével azzal bízták meg, hogy Lippáról sót és bort szállítsanak, amit sikerrel teljesítettek.

Aradon az első nagyszabású ostromra december 4-én került sor. A támadást MÁRIÁSY honvédezredes irányította. A csíki zászlóalj a vár bevételére indult. CSEDŐ Tamás tizedest azzal bízták meg, hogy a belső sáncokra feljutva, a várvédők ágyúit szögezze be. Megemlítik CSEDŐ BÚZÁS Márton, JÁNOS Antal, ANDRÁS János nevét, akik társaikkal az elsők között közeledtek a várkapuhoz, majd a csatornán átjutva,

a vár őreinek egyik részét lefegyverezték. Ekkor a tüzérség olyan hevesen kezdett támadni, hogy MÁRIÁSY visszavonulást fúvatott. Az előrenyomult csíkiak közül sokan a belső sáncban rekedtek, még hosszas küzdelem után sem tudtak kimenekülni, és mintegy 25 katonájukat, CSEDŐ Tamást is, az ellenség elfogta. Csak néhányuk sikerült a magas falakról leugrania.⁶²

A csíki gyalogosok továbbra is a várat körülzárók között maradtak. Néhány nap múlva Temesvár felől indítottak támadást a várat körülvevő magyar katonák ellen, hogy a benn tartózkodóknak élelmet juttassanak. MÁRIÁSY ezredes ez alkalommal is bizalommal fordult a csíki katonákhoz. Az 5. századot Radnára, az 1.-et a tutajhíd védelmére, a 3. és 4.-et Újaradra, a 2. és 6.-at Óarad védelmére rendelte. Ismét árulás következett. A tüzérség az ellenséghez állt, így a honvédség két tűz közé szorult, s megakadályozni nem tudta már az élelem eljuttatását a várba, bár szétverni őket sem sikerült. A csíkiak itt, különösen a 4. század, sok embet veszítettek.⁶³

December közepén a csíki és háromszéki székelyek a táborozást és a harcokat befejezték, felsőbb parancsra hazaindulhattak. Hősi harcukat elismerve és megköszönve, így búcsúztatták őket: „Székelyek! Megígértem, bajtársak, hogy hazaengedlek benneteket! Íme beváltom szavamat, elbocsátlak, bármely nehezemre esik is, eléggé méltányolván öt havi fáradalmaitokat, küzdelmeiteket, mely idő lefolyása alatt vért, életet nem kímélve, messze elszakadva rokonaitok s barátaitoktól, elhagyva havasaitokat, a haza függetlenségéért és szabadságáért hősiessen vívtatok, míg otthon saját tűzhelyeitek körül a gaz árulás felbőszített népe pusztított. Menjetek! Az Isten, ki nem hagyja elveszni a nemzet igaz ügyét, kísérfen utaitokon, s áldja meg fegyvereiteket, amelyeket ti otthon is a győzelmesen előrenyomuló magyar sereggel egyesülten a közös haza ügye mellett forgatandotok. Menjetek!... a baráti kebelben marad a részvét és a köszönet! Jutalmat adni nem tudunk, jutalmatok az öntudat legyen; de szentelend nektek a nemzet története egy lapot, hol tettetek Szenttamás, Verbász és más helyeken örökítve élni fognak. Az utódok kegye-

lettel emlékezendnek rólatok, kik annyi nyomtatás, annyi szenvedés után magyarok és hazafiak lenni meg nem szüntetek. Menjetek! Küzdjétek újra! Meg vagyok győződve lépteiteket a győzelem kísérendi, mert ti vitéz apák fiai vagytok. Isten veletek! TÖRÖK Gábor kormánybiztos, GÁL Mihály ezredes, hadvezér.”⁶⁴

BEM tábornok december 7-én érkezett Csucsára, hogy hozzálasson megbízatásához, az időközben az egy Háromszék kivételével császári erők pacifikálta és polgárháború pusztította Erdélynek a felszabadításához. Legfőbb teendői közé tartozott az erdélyi hadsereg újjászervezése, az, hogy a rendelkezésére álló katonákat fegyverrel lássa el, és jó harci feltételeket biztosítson. Ugyanakkor arra is kéri a Honvédelmi Bizottmányt, hogy az Aradon tartózkodó második székely zászlóaljat hozzá irányítsák. Erre azért került sor, mert már érkezése előtt hallott a székelyek harci képzettségéről és bátorságáról, kitartásáról, az adott szó tartásáról, sőt az érkezését követő napokban közülük jónéhánnyal személyesen is megismerkedett.⁶⁵

Amikor a háromszéki századok hazafele indultak, BEM tábornok tudomást szerzett újkruól, és arra számított, mind a csíki, mind a háromszéki csapatokkal felerősíti seregét, hisz január 21-én nem sikerült elfoglalnia Szebent, márpedig erről nem mondhatott le. Egy ideig Szelindeken táborozott, majd 31-én Vizaknára vont vissza seregét. Újabb támadásra készültek, ezért várták BEKE József akkori őrnagy csapatait. PETŐFI Sándor innen írta: „Egy osztály KEMÉNY alezredes vezénylete alatt előnyomult Déva felé, hogy az Aradról jövő BEKE őrnaggyal egyesüljön, s a Temesvárról Szebenbe érkező ember és lőszerbeli segítséget elfogják, ami azóta megtörtént.”⁶⁶ BEM tábornok a korábbi harcokban elfáradt háromszéki gyalogzászlóalj jelentős részét és a huszárosztályt két ágyúval KISS Sándor vezetésével hazabocsátotta, azzal a meghagyással, hogy újabb csapatokat toborozzanak, a harcászatra megtanítsák, majd jelentős részben maguk is térjenek vissza.⁶⁷

Néhány nappal később már elhamarkodott lépésnek tekintették a székelyek hazakül-

dését olyan harci viszonyok között, mint amilyen helyzetben akkor BEM serege állott, hisz esetleg veszélyeztetetté vált ezáltal a többi csapat léte is.

Ezért CSÁNY László erdélyi kormánybiztos futárt küldött KISS Sándor után, hogy embereit ne engedje szétszéledni, hanem siessen vissza BEM seregébe.⁶⁸

KISS Sándor február 5-én Sepsiszentgyörgyre érkezett, kifáradt katonáit pihentette, de máris toborzásba kezdett, képezte az új katonákat, majd visszaindult a hadszíntérre.⁶⁹

Február utolsó napjaiban, éppen hushagyó kedden a csíki határőrszázlój katonái is hazaérkeztek. BEM tábornok őket is azzal bízta meg, hogy a rokkantakat kicseréljék, majd bizonyos pihenő után újabb, kiegészített friss erővel térjenek vissza táborába. A székelyek egyik része máris útban volt, más részük felkészülőben volt az újabb megméretetésre.

1998. szeptember 12.

Jegyzet

1. Dr. THIM József 1930. 31: I. sz.
2. uo. 32–34: II. sz.
3. uo. 35: 4. sz.
4. uo. 37–39: 6. sz.
5. uo. 37: 6. sz.
6. uo. 125: 57. sz.
7. uo. 132: 61. sz.
8. uo. 160: 76. sz.
9. uo. 163: 77. sz.
10. uo. 49: 15. sz.
11. uo. 171: 82. sz.
12. uo. 172: 84. sz.
13. uo. 206: 105. sz.
14. uo. 234: 121. sz.
15. uo. 256: 134. sz.
16. KUSZKÓ István 1896. 26.
17. JAKAB Elek 1880. 150.
18. uo.
19. EGYED Ákos 1998a. I. 92. és uő. 1998b. 160.
20. JAKAB Elek 1880. 150.
21. uo. 151.
22. EGYED Ákos 1998a. I. 92.
23. KUSZKÓ István 1896. 26.
24. JAKAB Elek 1880. 151.
25. ALBERT Ernő 1998. B és D.
26. KUSZKÓ István 1896. 26.
27. SÁLVt (Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár) Fond 375. Bereck község iratai 100–101.
28. JAKAB Elek 1880. 152.

29. EGYED Ákos 1998a. I. 93.
30. KUSZKÓ István 1896. 27.
31. Kolozsvári Híradó 9. sz. 1848. jún. 15. 35.
32. uo.
33. EGYED Ákos 1998a. I. 93.
34. JAKAB Elek 1880. 157.
35. KUSZKÓ István 1896. 27.
36. EGYED Ákos 1998a. I. 93.
37. Uő. 1979. 55.
38. JAKAB Elek 1880. 157.
39. KUSZKÓ István 1896. 27.
40. KLAPKA György 1886. 39–40.
41. Kolozsvári Híradó 23.sz. 1848. júl. 9. 90.
42. Dr. ENDES Miklós 1938. 271.
43. EGYED Ákos 1998a. I. 92.
44. Dr. THIM József 1930. 384: 227. sz.
45. JAKAB Elek 1880. 258.
46. Kolozsvári Híradó 32. sz. 1848. júl. 25. 125.
47. SZENTKATOLNAI BAKK Endre 1895. 337.
48. Dr. ENDES Miklós 1938. 276.
49. Kolozsvári Híradó 36. sz. 1848. aug. 1. 163.
50. uo.
51. BONA Gábor 1987 és 1988.
52. SZENTKATOLNAI BAKK Endre 1895. 338.
53. Dr. ENDES Miklós 1938. 276.
54. SZENTKATOLNAI BAKK Endre 1895. 338.
55. GARDA Dezső 1998. 20.
56. uo. 21.
57. uo. és BONA Gábor 1987 és 1988.
58. Kolozsvári Híradó 22. sz. 1848. júl. 7. 86.
59. JAKAB Elek 1880. 156. és 158.
60. Dr. ENDES Miklós 1938. 276.
61. uo.
62. uo. 284.
63. GARDA Dezső 1998. 22–23.
64. Dr. ENDES Miklós 1938. 284–285.
65. KOVÁCS Endre
66. uo. 368.
67. uo. 353.
68. uo. 370.
69. NAGY Sándor 1896. 67.

Irodalom

1. ALBERT Ernő (1998): Uzon 1848 áprilisában. Romániai Magyar Szó 2745. sz. jún. 22. Szabad szombat B és D.
2. BONA Gábor (1987): *Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49.* Budapest
3. BONA Gábor (1988): *KOSSUTH Lajos kapitányai.* Budapest
4. EGYED Ákos (1979): *Háromszék 1848–1849.* Bukarest
5. EGYED Ákos (1998a): *Erdély 1848–1849. I.* Csíkszereda
6. EGYED Ákos (1998b): *A korszerűsödő és hagyományörző Erdély I.* Csíkszereda
7. Dr. ENDES Miklós (1938): *Csik-, Gyergyó- és Kászon-székek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig.* Budapest

8. GARDA Dezső (1998): *A forradalom katonái Csíkban és Gyergyóban.* Csíkszereda
9. JAKAB Elek (1880): *Szabadságharcunk története. Visszaemlékezések 1848–1849-re.* Budapest
10. KLAPKA György (1886): *Emlékeimből.* Budapest
11. KOVÁCS Endre (1954): *BEM József.* Budapest
12. KUSZKÓ István (1896): *Háromszék 1848–49. önvédelmi harca történetéhez.* Kolozsvár
13. NAGY Sándor (1896): *Háromszék önvédelmi harca 1848–49.* Kolozsvár
14. SZENTKATOLNAI BAKK Endre (1895): *Kézdivásárhely s az ottani JANCSÓ család története. Kézdivásárhely*
15. Dr. THIM József (1930): *A magyarországi 1848–49-iki szerb fölkelés története.* Budapest

(A családnevek majuszkulás kiemelését, beleértve az idézeteket is, kötet szerkesztési szempontok indokolták. A szerk.)

Secui în Voivodina în luptele din 1848 (Rezumat)

Guvernul maghiar cere ajutor din Secuime deja în mai 1848, înainte de izbucnirea luptelor cu sârbii. Cu toate că unirea Transilvaniei cu Ungaria nu este încă un fapt împlinit, iar General Commando din Sibiu nu recunoaște autoritatea maghiară bazată pe legile din aprilie, și semnate de Ferdinand al V-lea, recrutarea începe cu succes, în special în Trei Scaune și în Ciuc, teritoriul de bază al celor trei regimente de grăniceri secuiești. Efectivele din Trei Scaune ajung în Voivodina la începutul lunii august, cele din Ciuc în septembrie. Prima bătălie mare la care participă se dă la 21 septembrie. O parte din cei din Ciuc este regrupată în noiembrie la asediul Aradului. Trupele secuiești sunt lăsați înapoi în Transilvania abia la mijlocul lui decembrie, în ianuarie fac joncțiunea cu armata din Transilvania a generalului BEM.

Székelys in Délvidék (Voyvodina) during the Battles in 1848

(Abstract)

The Hungarian government asked for support in Székelyföld as early as May 1848, before the outburst of the battles with the Serbs. The union of Transylvania with Hungary had not at that time been an accomplished fact, and the Generalkommando in Nagyszeben (Sibiu) did not recognise the Hungarian authorities established according to the laws passed in April, and signed by Ferdinand V. However, the recruitment started successfully, especially in Háromszék and Csík seats, the basic territory of the three Székely frontier regiments. The troops from Háromszék reached Délvidék at the beginning of August, those from Csík, in September. The first big battle to which they participated was fought on the 21st of September. Part of those coming from Csík would be regrouped in November and they would participate at the siege of Arad. The Székely troops were permitted to return to Transylvania only by the middle of December, and in January they were united with the Transylvanian army of General BEM.

